
УДК 801.612-81'367.625

Катерина Тішечка (м. Київ)

З ІСТОРІЇ АКЦЕНТУАЦІЇ ДІЄПРИСЛІВНИКІВ НА -ШИ / -ВШИ

Стаття присвячена історії акцентуації українських дієприслівників минулого часу на -ши/-вши, утворених від дієслів на -ти, -е/-є, починаючи від пізньопраслов'янського періоду до нашого часу. Детально проаналізовано випадки розбіжностей у наголошуванні дієприслівників у давніх пам'ятках і в сучасній українській літературній мові із залученням свідчень українських акцентованих пам'яток XVI–XVIII ст., праць з діалектології, у яких наводиться наголошення дієприслівників, та словників української мови.

Ключові слова: наголос, дієприслівник, акцентуація, акцентна парадигма.

Система наголосу української мови сформувалася внаслідок історичного розвитку праслов'янської і староукраїнської акцентних систем. У праслов'янській мові акцентований голосний характеризувався не тільки наголосом, а й певною довготою або короткістю й відповідною інтонацією. На східнослов'янському ґрунті розмежування довготи й короткості, а також інтонацій зникло, і в словах зберігся лише наголос.

Мета нашої роботи — простежити історію наголосу українських дієприслівників на -ши/-вши, утворених від дієслів на -ти, -е/-є.

У пізньопраслов'янській мові дієприкметники на -ъši / -въši, утворені від дієслів на -ti, -еть/-jetь, мали три акцентні типи: акцентний тип А, акцентний тип В та акцентний тип С [21: 164].

Акцентний тип А (з первісним кореневим наголосом) був властивий дієприкметникам *b'ivъši, *boŕvъši, *br'ivъši, *č'uvъši, *d'avъši, *d'Qvъši, *gr'ěvъši, *koŕvъši, *kr'avъši, *kr'yvъši, *l'ězъši, *meŕvъši, *m'yvъši, *n'uvъši, *p'adъši, *poŕvъši, *r'yvъši, *s'ěvъši, *st'avъši, *š'ivъši, *v'uvъši, *zn'avъši, *ž'evъši та ін. [21: 166–168].

Акцентний тип В (з наголосом на редукованому голосному суфікса) мали дієприкметники *legъši, *meŕvъši, *mogъši та ін.

Акцентним типом С (з первісним кінцевим наголосом) характеризувалися дієприкметники *gnivъši, *grebъši, *gryzъši, *kladъši, *klevъši, *livъši, *pesъši, *pasъši, *pekъši, *peļvъši, *pivъši, *pletъši, *přegъši, *pъļzъši, *r'uvъši, *skrebъši, *skubъši, *stergъši, *strigъši, *tręsъši, *vedъši, *veļkъši, *vezъši, *živъši та ін. [21: 168–170].

В українській мові дієприслівники **акцентного типу А** послідовно зберігають первісний кореневий наголос:

бивши: *збивши* [17: 119; 5: 96], *убивши* [8: 138; 1: 462]; — *бивши* [9], «Де, *відбившись*, зеленіє / Так гарнесенько садок» [7 II: 556], «Одзвеніли панські ковані підкови, / В камені *відбивши* свій кривавий слід...» [18 II: 150], «На вид його усмішка завітала, / *Відбивши* блідо думку невідому...» [18 VI: 357], «Сей, *збившись* в піхотному ряді, / Дістав в лоб кільбою і впав між трупи» [25 XIV: 352], «*Побившись* за поділ прав, / Панянку під опіку взяв» [18 VI: 159], «*Пробивши* гори людськими грудьми...» [7 II: 513], «*Убивши* брата, Каїн много літ / Блукав по світі» [25 X: 369], «...Так Низ, Волсентія *убивши*, / І сам лишився живота...» [11 I: 230];

боровши [28: 339; 9], «Та як, долю *зборовши* убогу, По-братеньому лад завести» [7 II: 325], «Коли б знати, що розважу / Нерозмайне своє горе, / *Поборовши* силу вражу» [7 II: 208];

бривши; *вивши* [28: 342; 9];

грівши [28: 341, 362], «І, жаром *розігрівши*, одгина / Краї трудом добутого човна» [18 I: 204], *грівши* [9];

давши [9: 45; 24: 76, 78, 314, 339, 342, 384, 393, 402; 17: 155; 20: 39, 108, 143, 190], *давше* [20: 57]; — *давши* [27: 146; 28: 355], «Отак і ти попутала народи, / Всім *давши* зверхні вигляди свободи...» [25 X: 167], «А пані, рано розлад *давши* дівці, / У кухні пріла...» [25 XI: 264], «Знав він, що Валентій, *давши* / Святее слово — не тікають в пустиню...» [25 XIII: 220] «Я рад Енею в поміч *давши*, / Тебе начальников назвав» [11 I: 210], «І вмиг, не *давши* схаменутись, / Ні голову повернутись, / Стъгнув ще Турна через лоб» [11 I: 258], «Вік буду нишком страждати, / Ради не *давши* з собою...» [7 I: 358], «Мов на сміх *давши* гороб'ячі крила...» [7 I: 563], «Аж знову діло все вернулося назад — / Великі і Судді, і Графу *давши* збитки — / На пограничний суд...» [18 VII: 19], «Жокеям *давши* зброю, / Не їде Граф — летить крилатою стрілою...» [18 VII: 235], «Пустив його в садок, щоб легко здобич *давши*, / Завзятців погодить і помирить назавше» [18 VII: 286], «Венецьким сніцарям докладні *давши* плани, / У стилі польському сказав зробіть сервіз...» [18 VII: 291], «Гладу *давши* нам гучну, / Склав і «Жабино-мишачу війну...» [18 VIII: 46], «Отак як жив, і вмер завзятий Жан, / Французові не *давшись* у бран» [18 VIII: 205];

дувши [28: 329, 362; 9]; *жавши* [9];

знавши [28: 340, 360], «Не хочу погібати, / Не *знавши* хоч на хвилечку її!» [25 XI: 44], «Ах, як любо бути лояльним, / Над добром радіть загальним, / *Знавши*, що воно й твоє!» [25 XII: 475], «Відмалу не *знавши* ні нужди, ні лиха, / Я стільки біди не видала й у сні!» [25 XV: 26]

281], «...У нас в Гетьманщині колись, / Так просто військо шиковано, / Не *знавши*: стій, не шевелись...» [11 I: 188], «...Од дуру, що робить не *знавши*, / Латинину з злостью сказав...» [11 I: 280], «Ні шкла, ані ґратів залізних не *знавши*, / Красуються пальми стрункі» [7 I: 313], «*Знавши* втіхи, *знавши* втрати, — / Горє й радість заодно...» [7 I: 506], «Не *знавши* кайданів, могутні соколе, / Живеш ти з орлами в горах...» [7 II: 442], «Ще тебе не відавши на ім'я / І не *знавши*, син а чи дочка ти...» [18 II: 56], «Неволі син, що визволяв серця, / Тут спочивав, не *знавши* рішенця...» [18 II: 87], «Того, хто звик іти до перемоги, / Не *знавши* впину посеред дороги» [18 IV: 82], «Марно стою, немов колос порожній, / Втіх і розкошів не *знавши*...» [18 VI: 388], «Без думок рости, подібно до трави, / На посміх Зевса брять, не *знавши* Єгови?» [18 VI: 450], «Не *знавши* звичаїв, що в простоті сільській / Панують віддавна...» [18 VII: 76], «Я, *знавши* їх натуру, / На теє згоджуюсь...» [18 VII: 124], «Я, коктерії не *знавши* все життя, / Свої незаймані дала собі чуття» [18 VII: 206], «Всі, *знавши*, що таке отой московський цар, / Як може до страшних він присудити кар» [18 VII: 249], «Не *знавши*, що робить, де від журби подіться, / Хотів зібрати я відважних вояків...» [18 VII: 258], *знавши* [9];

коловши [9]. У західних діалектах, зафіксованих у роботі І. Верратського «Про говір батюків», наголошення дієприслівника *коловши* збігається із літературним [25: 65];

кравши [28: 327, 363; 9];

кривши [28: 341, 362; 9], «За піч нищечком заховавсь в собі, / Там соболячим хутром *вкрившись*» [7 II: 375], «...він іще лежить, / М'якою ковдрою *покрившись*...» [18 VI: 140], «Галас той котився, наче ґрім, / *Покривши* хоч гучну, але розважну мову» [18 VII: 64];

лізши [28 329; 9]. На думку В.М. Винницького, коренева акцентуація дієприслівника минулого часу *лізши* зумовлена його походженням від інфінітивної основи із нульовим суфіксом [3: 401];

мивши [28: 341, 362], «...І не *мившись*, не купавшись, / До роботи йде Бассім...» [25 XII: 401], *мивши* [9];

моловши [28: 340; 9];

нивши [9];

падши [10: 117; 1: 5 зв., 27], *впавши* [16: 2/1]; — *павши* [27: 146], «... до лоня *павши* разом, / Знов присягалася любить!» [7 II: 395], «О, ні, не зрадник пробуває / В тім домі смерті, *впавши* в кут!» [25 XI: 443], «І оба, на землю *впавши*, / Ворохнутись не могли» [25 XII: 143], «Чи думаєш, що *впавши* на коліна, / Зм'ягчиш моє ти славолюбне серце...» [25 XIV: 150], «Сам *упавши* в порожню могилу, / Наче труп захолий лежав» [7 I: 618], «Там скоро він знайшов собі кінець: / *Упавши*, в бистрі хвилі» [7 II: 126], «Тоді проситиму, *упавши* на коліна, / Руки дівочої» [18 VII: 250], «А вже Трімуйль, *упавши* на коліна, / Молитви шепче...» [18 VIII: 21], «Перед Сорель *упавши* на коліна, / Він скрикнув...» [18 VIII: 146];

поровши; ривши [9];

сівши [28: 331], «...У своїй спальні, *сівши* на долівці, / Він сотий раз перекладав...» [25 XI: 340], «...*сівши* долі, / До стелі бризкаючи, п'ють» [7 II: 289], «І, *сівши* врешті на коня, / В сусідню хату повертає...» [7 II: 294], «Євгеній, *сівши* панувати / В селі, на лоні самоти...» [18 VI: 40], «Граф, *сівши* на коня, знай, поглядав на дім...» [18 VII: 54], «Годує коні, чистить, напуває / Чи, *сівши* верхи, чвалом їх пускає» [18 VIII: 27], «Осел, на церкві *сівши*, наче птах, / Уважно слухав річ цікаву...» [18 VIII: 100], «І, поруч *сівши* з Франції патроном, / Співацьким віддається перегонам» [18 VIII: 220], *сівши* [9];

ставши [8: 198; 19: 49 зв.; 13: 273, 274, 276; 1: 14; 17: 115], *ставше* [1: 312 зв. — двічі, 319 зв.; 20: 29], *ставшися* [17: 31], *вставши* [8: 119; 5: 96]; — *ставши* [28: 336], «І як, *ставши* чоловіком, / Ближчий, вищий нам стає...» [25 X: 46], «Та бідненький аж застогнав, / На ноги *ставши*...» [25 X: 345], «...і, *ставши* серед шляху [Вісвамітра], / З погордою отак казав до нього...» [25 X: 414], «І, *ставши* на базарі, / Почав кричати...» [25 X: 420], «*Ставши* оддалік, / Глядів на неї...» [25 X: 430], «Так, при ліжку Лиса *ставши*, / І його за руку *взявши*, / Малпа Фрузя прорекла» [25 XII: 94], «От тоді преславний лицар, / *Ставши* просто, наче тика, / ...Урочисто мовив так...» [25 XII: 180], «Чи велет передвічний заклятий / Тут, *ставши* скалою, застряг?» [25 XII: 102], «...Коли / Отець приніс їду йому і воду, / Він, *ставши* смирно перед ним, сказав...» [25 XIII: 212], «Лиш я, серед усіх них *ставши* на мураві, / До нього тихим голосом озвався...» [25 XIII: 295], «Хто в молодих літах чуттям тонути / Привик... / Той, *ставши* мужем, буде кровожадний...» [25 XIV: 173], «Еней на старших галасає... / І мовить, *ставши* на бугру...» [11 I: 288], «*Ставши* вільним: на ниві самий / Труп валявся бездушно-німий...» [7 I: 474], «Не вивозив за собою, / *Ставши* сміливо в ряди» [7 II: 311], «Ляговись під мостом, а на мосту *ставши*, / Він тебе розчавить...» [7 II: 405], «Та діти, *ставши* при стіні, / Не плакали в ту хвилю, ні» [18 IV: 228], «Як та купальниця, що, *ставши* при воді, / То нахилиється і руки молоді / Над синявою хвиль одважно престає...» [18 VII: 78], «І шпагу видобув, удвоє *ставши* п'яний» [18 VII: 228], «І господиню у рідій *ставши* хаті, / Охоче вчитимусь у ній хазяйнувати» [18 VII: 30], «І *ставши* перед книгою закону, / «О судді!» — мовив перед грізним сходом...» [18 VII: 398], «Смертельну зброю вгору підійнявши, / Аж оглянувся: у півколо *ставши*...» [18 VIII: 108], «...Та не блудить, на певний *ставши* шлях» [18 VIII: 126], «В змаганні *ставши* на непевний шлях, / Ворожать дуже вдало на костях» [18 VIII: 186], *ставши* [9], «А рано *вставши*, був немов розбитий...» [25 X: 376], «*Вставши* з трону, цар сказав...» [25 XII: 93], «Дон-Кіхот і Санчо Панса, / *Вставши* не зовсім то й рано, / <...> Рушили на битий шлях» [25 XII: 145], «Кажу *вставши*: Що за сила?» [7 I: 461], «Кругом ревли, горою *вставши* хвилі...» [7 II: 537];

чувши [28: 341, 362; 9], «Та сам скажи, чи *чувши* крик такий, / Не мусив я з святого обов'язку / На поміч бігти» [25 X: 407], «...*чувши* масу / Про красу і мудрість вашу, / Я прийшов віддати вам честь» [25

XII: 82], «Додому давсь, не *чувши* ніг...» [7 I: 215], «Покірні слуги, *чувши* вирок цей, / Високі палі ставлять для гостей...» [18 VIII: 70];

шивши [28: 341, 362; 9].

У давньоруській мові дієприслівники минулого часу **акцентного типу В** у зв'язку із занепадом редукованих голосних у слабкій позиції зазнали переміщення наголосу на попередній кореневий голосний. В українській мові дієприслівники акцентного типу В послідовно зберігають рецесивний кореневий наголос [3: 401]:

взявши [15 I: 201 зв.; 8: 93, 112, 113, 121, 133, 136; 24: 4/5 зв., 9/2 зв., 27/4, 33/3, 35/1 зв., 47/1 зв.; 22: 2/1; 19: 50; 10: 116; 13: 273, 274, 280, 287; 5: 4 зв., 6 зв., 91, 199, 216 зв.; 17: 132], *знявши* [5: 43 зв.], *обнявши* [24: 49/6], *принявши* [15: Изв., 86 зв., 150 зв., 161; 24: 14/1 зв., 32/1, 47/1 зв.; 10: 113; 17: 94, 496]; — «...1, *взявши* хлопчика за руку, боса, / Ледви одіта, мовчки, тихо йшла...» [25 X: 413], «Сильну *взявши* постанову, / Що не дам здуриться знову...» [25 XII: 52], «*Взявши* в руку жолудину, / Лицар наш подумав хвильку...» [25 XII: 153], «Так собі розміркувавши / І на палку капці *взявши*, / Касим їх на дах поніс» [25 XII: 223], «Та тепер, свій гріх пізнавши, / Стільки кар за нього *взявши*, / Я, мов брат, мов рідний твій...» [25 XII: 234], «...І ще й мигдалову гилку / *Взявши* в руки, він пішов...» [25 XII: 440], «...мовить Гейгель, *взявши* / мене за плечі» [25 XIII: 69], «І чудотворний *взявши* хрест до рук, / На ворота я вдарив, наче крук...» [25 XIII: 285], «...Він, *взявши* торбу, тягу дав...» [11 I: 65], «Камерта вид на себе *взявши*, / Тут всіх учила...» [11 I: 283], «А *взявши* меч та ліру, сміло йде / Із ворогом до бою» [7 II: 126], «І, *взявши* в руки ліру й срібний лук, / Пливу, як тіль...» [18 I: 148], «Простоту радісну *узявши* за закон, / Хатину виліпив...» [18 I: 256], «Було, вина *узявши* сулію...» [18 II: 81], «...Якого б інші з нас не склали, / І тонші *взявши* матер'яли» [18 IV: 232], «*Узявши* про запас / Насіння й гниличок, рушали по пригоди...» [18 V: 28], «Петрарки *взявши* ідеал, / А муки серця заспокоїв...» [18 VI: 37], «Які ваш друг, *узявши* слово <...> / Не повторив би випадково...» [18 VI: 90], «Тупого кия *взявши* в руки, / На біліарді грає сам...» [18 VI: 102], «Слузі наказує зібратись / Із ним в дорогу снігову, / Шкатулку *взявши* бойову» [18 VI: 141], «Вона, *узявши* хліб, зліпила кульок три...» [18 VII: 31], «В оренду *взявши* їх, примусив помириться...» [18 VII: 102], «...Враз, табакирку *взявши* <...> / Почав...» [18 VII: 106], *взявши* [9]. З кореневим наголошенням наведено дієприслівник минулого часу *взявши* і в монографії І. Верхратського «Про говір батюків»: *взявши* [2: 90], «І, *знявши* царський плащ свій, він надів / Його на Вісвямітру» [25 X: 410], «Вже з хмар собі поприпинали крила, / На хвилі сіли, *знявши* з них окуви» [25 XIV: 358], «Еней, на город руки *знявши*, / Латина в зраді укорявши, / Кричить...» [11 I: 289], «Як прапор, *знявши* клевету на нас...» [18 III: 9], «Він показав нам, із кілочка *знявши*, / Своє національне убрання...» [18 III: 162], «Люціфер, не Давид / Ним їхав, зопалу на божий *знявши* світ...» [18 VII: 195], «Спідницю *знявши*, в панцері дзвінкім, / <...> / На полі войовничому гасає...» [18 VIII:

111], *знявши* [9], «...сей дім *обнявши*, / Я оглядав його зовсім докладно» [25 XI: 335], «Під ним вона, *обнявши* / Мене, тулилася до мене мовчачи» [25 XIV: 264], « I, страстно, *обнявши* поета, вона / В нетямі сю пісню співає» [25 XV: 562], «Усі поцілунки, всі ласки, мій брате, / Тобі віддала б я, *обнявши...*» [7 II: 507], *обнявши* [9]. У праці І. Верхратського «Про говір батюків» дієприслівник *обійнявши* наводиться з наголосом на суфіксальному голосному: *обійнявши* [2: 98]. В. Кіпарський же подає цей дієприслівник з кінцевою акцентуацією: *обнявшись* [26: 333], «Кару соромну *принявши*, / Судії поклін віддавши, / <...> Він у дім потюпав свій» [25 XII: 439], «Так з Отманом поладнавши, / І даруночки *принявши*, / Відійшов Бассім домів» [25 XII: 450], «...*Принявши* нову віру й нову совість, / Усі зійшлися в одному спільнім зборі» [25 XIV: 337], *принявши* [9];

лігши; мёрши [9]; *мігши* [28: 327; 9];

начавши [4: 204], *почавши* [15: 7 зв.; 8: 93; 16: 2/19 зв.; 24: 9/5 зв., 47/1 зв.; 17: 24]; — «...*Начавши* говорити діло, / Очей із Зевса не зведе» [11 I: 244], «Від Єгипту *почавши*, / Проти власного свого добра / Ви бунтуєтесь завше» [25 XII: 501], *почавши* [9].

На ґрунті української мови дієприслівники минулого часу **акцентного типу С** втратили первісне кінцеве наголошення і набули кореневої акцентуації під впливом дієприслівників минулого часу акцентних типів А і В: *вівши* [27: 146], *вівши* [9], *ввівши* [6: 39]; *візши* [9]; *волікши* [28: 328; 9]; *гнивши* [28: 341, 362; 9]; *гризши* [9]; *грібши* [28: 326; 6: 82; 9]; *живши* [15: 19; 19: 44 зв.], *поживши* [23: 22 зв. .66 зв.], *проживши* [17: 209]; — «Там, *живши* на Подолі, / Стосунки він якісь таємни зав'язав...» [18 V: 25], «Анахоретом *живши* в домі, / Встав улітку він о сьомій...» [18 VI: 99], «У краї *живши* світлім та багатім, / Юрба хотіла, з гордощів сліпа, / Аж до небес поставити стовпа...» [18 VIII: 58], *живши* [9], «*Доживши* марно, без трудів / До двадцяти шести років...» [18 VI: 186], «Марина, світлу *переживши* мить, / Одне могла — тихенько заспівати...» [18 IV: 147], «...*поживши* днину з вами, / Я б хотів так жити й сам» [25 X: 249], «А за те, що літ *проживши* / Тридцять п'ять, він ще не вспів / Жадного порятувати...» [25 X: 254], «Стільки літ *проживши* спільно, / Вже розстатись нам не вільно / На потіху ворогам!» [25 XII: 243], «Аж коли моя Марічка вмерла / Не *проживши* й десять літ за мною...» [25 XIII: 342], «Чи можна ж нам людиною назвати / Того, хто вік *проживши* свій не зна, / Що в його є на світі рідна мати» [7 II: 132], «І я, чимало літ *проживши* на землі, / У Вільні-городі науки тої нюхав...» [18 VII: 197];

запрягши [14: 218]; — *запрігши* [6: 134; 9], «Обіцянка пожерла всю мамону, / В ярмо *запрягши*ся, тягни до скону» [25 XI: 319];

клавши [9], «В мистецтво осяйне не тільки *клавши* хист, / А й серце все своє...» [18 V: 176], «Та Возний, сміливо за пояс руки *клавши*, / Промовив...» [18 VII: 215], «Зітхає, голову *поклавши* на коліна / Своєму владарю...» [18 V: 64], «Провчити Ленського *поклавши*, / Онегін, усміх заховавши, / Іде до Ольги...» [18 VI: 126], «Спить Заміталь-

ський, лису, як коліно / *Поклавши* голову між подушок...» [18 IV: 196], «Коли обійми розірвав ласкаві, / *Поклавши* власне щастя в домовину...» [18 VII: 365], «А Войський погляда на Графа здалеки, / Ножа убійчого *приклавши* до руки...» [18 VII: 212], «І, сіль *розклавши* на торгу свою, / Уздрів зненацька усмішку кохану...» [18 IV: 17], «То мислями перелітав у даль, / *Розклавши* милий огник під вербою» [18 IV: 19], «І, *склавши* вам любов до ніг, / Щасливий був би...» [18 VI: 87];

клявши [9];

ливши [28: 362; 9], «З докором бідного оглянувши небожа / І келика вином *доливши*...» [18 VII: 21], «От, для дочки вина *наливши*, Під коморій / Молошій передав тарілку огірків...» [18 VII: 21], «Як сонце хмара озаря, / *Обливши* наскрізь млявим блиском...» [7 I: 229], «Червону іскру кидає в темноту, / Страшений чад *розливши* навкруги» [7 I: 312], «І падають, нарешті, край дороги, / Червону кров *розливши* по землі» [18 VIII: 125];

нісши [28: 328; 6: 242; 9], *нысши* [27:146], «І, пливе, *піднісши* волі знак — / Високий пурпуровий стяг...» [18 V: 206], «...Ключника спитали, та старий / Промовив, руку знов *піднісши* догори...» [18 VII: 248], «Одне все думать на напризькім бруку, / *Принісши* з міста уші, повні стуку...» [18 VII: 318], «Я одурив вас, прийшов я з Гренади, / В дар вам *принісши* заразу» [18 VII: 391], І. Огієнко зазначає, що дієприслівники минулого часу на **-вши** затримують наголос свого інфінітива: *нести* — *нісши* [12: 215];

пасши [28: 361; 9];

пивши [9; 14: 54; 28: 342], «І несли ми сили наші, <...> / Радо *пивши* гірки чаші...» [7 I: 397], «Щоб, *пивши* гожу твою воду, / Вони зростали для війни...» [7 II: 185], «Бо *пивши*, де ж таки не ллють?» [7 II: 289]

пікши [28: 327]; *пливши* [28: 330; 9]; *плівши*, *повзши*, *рівши*, *рісши* [9]; *скрібши* [6: 370]; *скубши* [9]; *стерігши* [6: 382; 9]; *стригши*, *трясши* [9].

Отже, в українській мові більшість дієприслівників на **-ши/-вши**, утворених від дієслів на **-ти, -є/-є**, послідовно зберігає первісне наголошення. Що стосується дієприслівників акцентного типу **С**, то вони на ґрунті української мови втратили первісне кінцеве наголошення і набули кореневої акцентуації під впливом дієприслівників минулого часу акцентних типів **А** і **В**.

1. *Барановым Л.* Меч духовный. — К., 1666 (стародрук).
2. *Верхратський І.* Про говір батюків. — Львів, 1912. — 308 с.
3. *Винницький В. М.* Українська акцентна система: становлення, розвиток. — Львів: Біблос, 2002. — 578 с.
4. *Вірші* Климентія Зиновієва сина (кінець XVII — початок XVIII ст.) // Пам'ятки українсько-руської мови і літератури. — Львів, 1912. — Т. 7. — С. 1 — 215.
5. *Галатовській І.* Ключ разум'я. — К., 1659 (стародрук).
6. *Голоскевич Г.* Правописний словник. — 7-е вид. — К.: Книгоспілка, 1930. — 451 с.
7. *Грабовський П.* Зібрання творів: У 3 тт. — К.: Держлітвидав АН УРСР, 1959.
8. *Зизаній С.* Казанье святого Кирилла. — Вильно, 1596 // Пам'ятки українсько-руської мови та літератури. — Львів, 1906. — Т. 5. — С. 31 — 200.

9. *Інтегрована* лексикографічна система „Словники України”, версія 1.05 / НАН України Інститут мовно-інформаційних досліджень. — К.: Довіра, 2001 — 2005.
10. *Копистенський З.* Казаньє погребное. — К., 1625 // Тітов Хв. Матеріали для історії книжної справи на Вкраїні в XVI — XVIII вв.: Всезбірка передмов до укр. стародруків. — К., 1924. — С. 110—126.
11. *Котляревський І.* Повне зібрання творів: У 2 тт. — К.: Вид-во АН УРСР, 1952.
12. *Митрополит Іларіон.* Український літературний наголос. Мовознавча монографія. — Вінніпег: Наша культура, 1952. — 304 с.
13. *Могила П.* Проповідь про Хрест Спасителя і кожної людини. — К., 1632 // Тітов Хв. Матеріали для історії книжної справи на Вкраїні в XVI — XVIII вв. — К., 1924. — С. 271—290.
14. *Незвісний* твір Клирика Острозького. — Острог, 1599 // Пам'ятки українсько-руської мови і літератури. — Львів, 1906. — Т. 5. — С. 201—229.
15. *Острозький* збірник. — Острог, 1588 (стародрук). Цифрами позначено аркуші стародруку, цифровими індексами — рахунки (перший рахунок індексом не позначається).
16. *Отпис* на лист в бозѣ велебного отця Ипатія. — Острог, 1598 (стародрук). (Документування матеріалу цієї пам'ятки: перша цифра вказує на зошит, друга — на аркуш у цьому зошиті.)
17. *Радвиловський А.* Огородок. — К., 1676 (стародрук).
18. *Рильський М.* Твори: У 10 тт. — К.: Держлітвидав України, 1960 — 1961.
19. *Сакович К.* Вѣршиѣ на жалосный погреб зацного рыцера Петра Конашевича Сагайдачного. — К., 1622 // Тітов Хв. Матеріали для історії книжної справи на Вкраїні в XVI—XVIII вв. — К., 1924. — С. 37—51.
20. Синопис — К., 1680 (стародрук).
21. *Скляренко В. Г.* Праслов'янська акцентологія. — К., 1998. — 342 с
22. *Транквіліон К.* Зерцало богословіи. — Почаїв, 1618 (стародрук). (За наявності двох цифр, розділених похилою рисою на позначення аркуша, перша цифра вказує на зошит, друга — на аркуш у цьому зошиті.)
23. *Туттало Д.* Руно орошенное. — Чернігов, 1683 (стародрук).
24. *Філялет Х.* Апокрисис. — Острог, 1598 (стародрук). (Документування матеріалу з цієї пам'ятки: перша цифра вказує на зошит, друга — на аркуш у цьому зошиті.)
25. *Франко І.* Твори: У 20 тт. — К.: Держлітвидав УРСР, 1950 — 1956.
26. *Kiparsky V.* Der Wortakzent der russischen Schriftsprache. — Heidelberg: Carl Winter. Universitätsverl., 1962. — 296 S.
27. *Ogonowski E.* Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache. — Lemberg: Verlag ruthenischen Sewcenko-Vereines, 1880. — 244 S.
28. *Smal-Stockyj S., Gartner T.* Grammatik der ruthenischen (ukrainischen) Sprache. — Wien, 1913. — 550 S.

Kateryna Tishechkina (Kyiv)

THE ACCENT OF PARTICIPLES FORMED FROM **-ty, -e/-je** VERBS

Stress of participles in Ukrainian literary heritage of XVI—XVIII centuries, which are compared with stresses in contemporary modern literary language are investigated in the article.

The cases of divergence in stresses of participles are analyzed in details investigating evidences of the ancient Ukrainian literary heritage, dialectological works and Ukrainian dictionaries.

Key words: stress, participle, accent paradigm.